

Ondernemers en huishoudingen in de agrarische sector

Jakob Jager en Krijn Poppe

Het agrarische gezinsbedrijf kent een lange traditie waarbij bedrijf en gezin nauw met elkaar zijn verweven. Zaken worden besloten aan de keukentafel. Veel sociologen stellen dan ook dat een gezinsbedrijf niet alleen een professionele uitoefening van een beroep is maar een levensstijl. Doordat de bedrijven steeds groter worden, is er een grotere kans dat er meerdere ondernemers en/of huishoudingen het bedrijf afhankelijk zijn. Anderzijds neemt de kans toe dat niet alle gezinsleden en potentiële toekomstige ondernemers fulltime in een bedrijf werkzaam kunnen zijn omdat er niet voldoende inkomen kan worden gegenereerd en ook omdat zij op basis van opleiding ook buiten het agrarische bedrijf werkzaam kunnen zijn. In sommige gevallen is inkomen van buiten het bedrijf noodzakelijk om in het levensonderhoud van het agrarisch gezin te voorzien.

Inkomsten buiten bedrijf

De tendens dat meer huishoudingen een hoger aanvullend inkomen van buiten het bedrijf behalen, is in de LEI cijfers duidelijk terug te vinden. Was dit in 2001 nog gemiddeld ruim 7.000 euro per bedrijf, in 2007 is dit verder opgelopen naar 19.000 euro. Slechts een derde deel van deze stijging wordt veroorzaakt door hogere inkomsten uit arbeid ingezet buiten het bedrijf. De rest door uitkeringen en uit opbrengsten uit vermogen.

Landbouwtelling

Volgens de Landbouwtelling in 2005 zijn 95% van de agrarische bedrijven in Nederland gezinsbedrijven (tabel 1). Meer dan de helft (59%) van de gezinsbedrijven zijn eenmanszaken en bijna een kwart zijn man/vrouw maatschappen. De rest voert een gezinsbedrijf samen met broer/zus of met ouders en 1 of meerdere kinderen. In deze situaties is het mogelijk dat meerdere huishoudingen van het bedrijf afhankelijk zijn.

	aantal bedrijven	% (NL=100)	% (gezinsbedrijven = 100)
totaal 1 ondernemer	45.754	56	59
totaal man/vrouw 1)	17.628	22	23
totaal man/man	7.146	9	9
totaal man/vrouw/man	2.626	3	3
totaal man/man/man	1.012	1	1
totaal vrouw/vrouw	132	0	0
overige combinaties	3.492	4	4
subtotaal gezinsbedrijven 2)	77.790	95	100
totaal rechtspersonen	4.040	5	
totaal Nederland	81.830	100	

1) dat kan zijn partner, zoon/moeder of vader/dochter
2) natuurlijke personen (maar, niet alle natuurlijke personen zijn gezinsbedrijven, b.v. als er veel werknemers op het bedrijf aanwezig zijn.)
Bron: CBS-landbouwtelling 2005, bewerking LEI

Uit het informatienet blijkt dat de klassieke eenmanszaak met één ondernemer in 2007 met 44% van de bedrijven in de minderheid is (tabel 2). Het Informatienet is een steekproef van bedrijven tussen 16 en 1.200

ege. Kleine bedrijven van < 16 ege, die in de meeste gevallen eenmanszaken zijn, zijn dus niet vertegenwoordigd in het Informatienet. Daarom is het aandeel eenmanszaak in de Landbouwtelling (59%) groter dan in het Informatienet.

De eenmanszaken in het Informatienet zijn iets kleiner dan alle andere bedrijven. Ze hebben ruim een kwart van de opbrengsten en een derde van de subsidies. Het inkomen uit bedrijf is circa 30.000 euro en ligt hiermee iets boven de helft van het landelijke inkomen. Bij de man-vrouw maatschappen is het inkomen hoger maar bij de overige maatschappen waar een klein deel bestaat uit drie huishoudens, is het inkomen bijna drie keer zo hoog als bij de eenmanszaken. Tegelijkertijd is het inkomen van buiten het bedrijf op deze bedrijven het hoogst omdat er in twee of meerdere huishoudens een grotere kans is dat meer partners een baan buitenshuis hebben. Op de BV's die maar een klein deel uitmaken van het totaal aantal bedrijven ligt het inkomen uit bedrijf fors hoger. De BV vorm wordt vooral gekozen door grote bedrijven die fors investeren, in de regel niet als een organisatievorm voor meerdere ondernemers die eigen vermogen inbrengen, maar als een methode om risico's te beperken of uit fiscale overwegingen.

Tabel 2						
Opbrengsten, subsidie, inkomen en aantal huishoudens per organisatievorm in 2007						
	eenmans- zaak	maatschap man/vrouw	overige maat- schappen	VOF	BV	Totaal
aantal bedrijven	25.660	12.620	12.200	6.550	1.510	58.550
Idem in %	44	22	21	11	3	100
subsidies per bedrijf	13.320	15.760	29.350	16.540	17.200	17.650
Idem in %	33	19	35	10	3	100
opbrengsten per bedrijf	219.990	326.240	407.330	564.930	1.732.970	359.660
Idem in %	27	20	24	18	12	100
inkomen uit bedrijf	29.840	47.800	87.460	70.490	163.780	53.730
inkomen buiten bedrijf	16.590	15.930	20.130	18.170	9.090	16.890
verdeling naar aantal huishoudens						
1 huishouden	99	100	70	73	90	90
2 huishoudens	1	0	27	23	4	9
3 huishoudens	0	0	4	4	5	1
4 huishoudens	0	0	0	0	1	0
1) besparingen + afschrijvingen + overige eigen middelen + nieuw leningen - aflossingen						
Bron: Informatienet						

Conclusie

Het idee dat een boerderij een onderneming is op één locatie met één ondernemer, één eigenaar, en één gezin dat zijn inkomen vooral uit agrarische activiteiten haalt, is te simpel. De werkelijkheid is veel complexer, niet alleen in Nederland maar ook in landen als Italië, Canada en de VS, zo bleek uit een recente internationale vergelijking. De meerderheid van de bedrijven heeft een ingewikkelder eigendom- en managementstructuur waar het overgrote deel van de productie plaatsvindt. Toch zijn dat nog maar zelden echte 'industriële bedrijven' waar de relaties met de keukentafels zijn verdwenen en vervangen door de bestuurstafel van managers en een aandeelhoudersvergadering.

Meer informatie:

Wye city paper, juni 2009: *Ownership, Governance, and the Measurement of Income for Farms and Farm Households: Evidence from National Surveys*

Rapport 2009-051: *Voorbij het gezinsbedrijf? Organisatie van het agrarische bedrijf, nu en in de toekomst*